

ככלות השבעה - בהיכל ישיבת חברון

רבינו ראש הישיבה
רבי שמחה זיסל ברוידא

אל גינת אגוז ירדתי

"הצדיק אָבד וְאִין אִישׁ שָׁם עַל לֵב, וְאִנְשֵׁי חֶסֶד נְאֻסְפִים בְּאִין מִבֵּין, כִּי מִפְּנֵי הָרָעָה נְאֻסְף הַצַּדִּיק" (ישעיה נז, א). ופירש רש"י: "ואין איש שם על לב, למה נסתלק. באין מבין, אין בנותרים מבין מה ראה הקב"ה לסלקו". בשעת סילוקם של צדיקים, חובה לשאול על מה ולמה עשה ה' זאת. להבין ולשים לב, מדוע ראה הקב"ה לסלקו.

והתשובה: "כִּי מִפְּנֵי הָרָעָה נְאֻסְף הַצַּדִּיק" - ויש לפרש בשלושה אופנים.

◇ "מפני הרעה" פירושו קודם לרעה שהקב"ה מביא לעולם, כפי שפירש בתרגום יונתן בן עוזיאל (שם) "מן קדם בישתא דעתידא למיתי מתכנשין צדיקיא". ופירש רש"י (תענית יא, א ד"ה הצדיק) "מפני הרעה נאסף הצדיק, מפני שלא יצטער הוא ברעה, ואחר שהיא גזרה מלפניו, כי מפני הרעה נאסף הצדיק". כאשר הקב"ה רוצה ח"ו להביא לעולם רעה, הוא "אוסף" מקודם לכן את הצדיק בכדי שהצדיק לא יצטער בראותו את הרעה.

◇ "מפני הרעה" היינו בגלל הרעה, כי הצדיקים מסתלקים מהעולם בגלל עוונות בני דורם, כדברי הברייטא המובאת בספר מנורת המאור (נר ג, כלל ח, חלק ג, פרק ד)

אור ליום ט"ז אדר א' תשל"ח. נרשם בשעתו על ידי אחד השומעים, והושלם על פי רשימותיו של מרן ראש הישיבה זצ"ל, על ידי הרב יעקב זילברליכט שליט"א, עורך ספרי 'שם דרך' על התורה ופירוש הרמב"ן.

"תנו רבנן, מה ראה ישעיה לומר הצדיק אָבָד וְאִין אִישׁ שָׁם עַל לֵב, ללמדך שהצדיק נתפש בעוון דורו כדבר אורין, דאמר בזמן שהצדיקים בדור, הצדיקים נתפשים על עוון הדור".

כאשר הדור צריך כפרה בגלל ריבוי חטאים ועוונות, הקב"ה אוסף את הצדיק, שהוא בבחינת "קרנן ציבור".

◊ "מפני הרעה" פירשו כדי שהרעה תחול, הקב"ה צריך "לאסוף" מקודם לכן את הצדיק, כדברי הגמרא במסכת סנהדרין (ק"ג, ב) "צדיק נפטר מן העולם, רעה באה לעולם, שנאמר הצדיק אָבָד וְאִין אִישׁ שָׁם עַל לֵב, וְאִנְשֵׁי חֶסֶד נֶאֱסָפִים בְּאֵין מְכִין, כִּי מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסָף הַצַּדִּיק". ופירש רש"י (שם) "מפני הרעה, קודם שתבוא הרעה הצדיק נאסף, מכלל דכיון שמת הרעה באה". הצדיק נאסף קודם הרעה, כדי שזכותו לא תגן. וכן פירש רש"י (תענית יא, א ד"ה הצדיק) "לשון אחר, מפני רעות של אלו הוא נאסף, שאין הקב"ה רוצה שיבקש עליהם רחמים".

כאשר הקב"ה רוצה לעשות דין ופורענות, הצדיקים מגינים בזכויותיהם על העולם, כדי שמידת הדין והפורענות לא תבוא. ולכן כאשר הקב"ה רואה שצריך להעניש במידת הדין, מה הוא עושה - אוסף את הצדיק, כדי שלא יבקש רחמים להציל את בני דורו, וכדי שזכותו לא תגן על העולם.

וכיוצא בזה פירש הרמב"ם (פירוש המשניות בברכות פ"ט מ"ה) את הפסוק (תהלים קיט, ככו) "עַתָּה לַעֲשׂוֹת לָהּ הַיְּפֹרוֹת וְתִרְתָּךְ". כאשר מגיע זמן שהקב"ה רוצה לעשות דין ומשפט, עצתו להביא את הדברים למעשה היא על ידי "הפרו תורתך". כי כשיהיה ביטול תורה, הפרת התורה, או אז תוכל לחול הפורענות, כדבריו: "יאמר כי כשיבוא העת להיפרע מהם להנקם, יזדמנו סיבות לבני אדם להפר התורה, כדי שיבוא עליהם העונש במשפט, וזה הענין ארוך ורחוק עמוק עמוק מי ימצאנו". וכפי שאמרו חז"ל (שבת ל, ב) על דוד המלך, ועל רבה בר נחמני (בבא מציעא פו, א), שמלאך המוות לא היה יכול להתקרב אליהם ליטול את נשמתם, עד שהצליח לגרום להם להפסיק ללמוד לרגע, ורק אז יכול היה ליטול את נשמתם.

כאשר הקב"ה רוצה להביא פורענות על העולם, מה הוא עושה - נוטל את נשמת הצדיקים, את לומדי התורה, כדברי הנביא, שמפני הרעה, כדי שהרעה תוכל לבוא, כדי שלא יהיה מי שיגן וימנע ממנה, נאסף הצדיק.

מורי ורבותי, חברנו הקדוש הי"ד, היה צירוף מופלא של צדיק ואיש חסד.

הצדיק אָבָד - ירא שמים באמת, תלמיד חכם שעמל להשגת השלימות, עמל להתעלות, להיטיב את עצמו, בדרכים כאלו שלא רגילים לראות ולשמוע אצל בני עליה צעירים.

וְאִנְשֵׁי חֶסֶד נֶאֱסָפִים - הקדוש הי"ד היה מאנשי חסד, היטיב ודאג לאחרים, בלב

פתוח, ובהיקף גדול, סלל מסילות ללבבות רבים. וכל מעשיו בצניעות מחוכמת, ובהסתרה מהוריו ומחבריו. בדרכים שאף אחד לא ידע ולא הרגיש.

הוא היה איש מעשה רב פעלים, בתואר פניו, בדיבורו, כאשר היה מקדים שלום לכל אדם, היו הארת פנים וצניעות.

במשנה במסכת נדרים (פ"ט מ"י) מובא "מעשה באחד שנדר מבית אוחותו עניה, והכניסוה לבית רבי ישמעאל ויפיה. אמר לו רבי ישמעאל, בני לזו נדרת. אמר לו לאו. והתירו רבי ישמעאל. באותה שעה בכה רבי ישמעאל ואמר, בנות ישראל נאות הן אלא שהעניות מנוולתן. וכשמת רבי ישמעאל היו בנות ישראל נושאות קינה ואומרות, בנות ישראל אל רבי ישמעאל בכינה, וכן הוא אומר (שמואל ב' א, כד) בָּנוֹת יִשְׂרָאֵל אֶל שְׂאוֹל עִם עֲדָנִים הִמְעָלָה עָדֵי זָהָב עַל לְבוּשָׁךְ". ובגמרא (נדרים סו, ב) מסופר "כי שכב רבי ישמעאל, פתח עליה ההוא ספדנא הכי, בנות ישראל על רבי ישמעאל בְּכִינָה הִמְלִיכְנָם שָׁנִי". ולכאורה, היה זה רק מעשה אחד שעשה התנא האלוקי רבי ישמעאל, ובוודאי עשה בימי חייו אין ספור מעשים מופלאים. ומכל מקום כאשר נפטר ובכו על סילוקו, הספידוהו על מעשה אחד. כי היה זה מעשה שורשי, שיש בו גילוי מי היה התנא רבי ישמעאל, חלון הפתוח לראות ולהתבונן בפנימיותו של אדם גדול.

ככל שעוברים הימים מסילוקו של חברנו הקדוש הי"ד, מתגלים דברים, מספרים מעשים, שכל אחד מהם מלמד על טוהר נפשו ודרגתו.

כאשר נאסף אדם אחד שהתאחדו בו מעלות צדיק ואיש חסד, חובה לעצור, להתבונן ולחשוב על מה ה' עשה זאת.

הן אם "מפני הרעה" פירושו שהקב"ה "אוסף" את הצדיק קודם שמביא רעה בכדי שהצדיק לא יצטער בראותו את הרעה; הן אם "מפני הרעה" פירושו שכדי שהרעה תחול, הקב"ה צריך "לאסוף" מקודם לכן את הצדיק, כדי שזכותו לא תגן להציל את בני דורו; והן אם "מפני הרעה" היינו בגלל הרעה, כי הצדיקים מסתלקים מהעולם בגלל עוונות בני דורם - הסתלקותו של חברנו הי"ד היא קריאת אזהרה, אור אדום, לזעזע אותנו להתעורר לתיקון המעשים, שמא הננו בשעה שקודם הרעה, רחמנא ליצלן.

אנחנו חיים בתקופה קשה, וכאשר הקב"ה אוסף את הצדיק ואיש החסד, באופן כזה המבהיל את הרעיון, חובה לשים על לב, להתבונן.

את מלאך המוות לא רואים, אף אחד לא מפחד מהמוות, כי זהו טבעו של האדם. אבל בסילוקו של חברנו בן הישיבה הי"ד, ראו את מלאך המוות במוחש. ריבונו של עולם, מי לא נוסע באוטובוס, מי לא הולך ברחוב, הרי זה בבחינת עלה המוות בחלוננו. כאשר מתרחש אסון שכזה, אי אפשר לעבור על מה שקרה ולומר אין איש שם על לב.

חברנו היקר והקדוש, היה קרבן עבורינו, על מעשינו, לכפר ולהגן עלינו.

כאשר מקריבים קרבן, צריך לחזור בתשובה, צריך וידוי על הקרבן.
אנחנו לא יכולים להרשות לעצמינו כזה קרבן בלא תשובה שלימה.

החזרה בתשובה והתיקון צריכים להיות בתחומים שהנפטר הי"ד היה מיוחד בהם. שאיפה לשלמות, נושא בעול עם חברו, דאגה לזולת - מתוך הצנע לכת עם ה' אלקיך, שהיא יסוד הכל.

נתבונן ונעמיק איפוא, מהי מידת הצניעות, ומדוע מידה זו היא שורש ועיקר.

בשיר השירים (ו, יא) נאמר: "אֶל גִּינת אֲגוֹז יֵרֵדְתִּי לְרֹאוֹת בְּאֲבִי הַנָּחַל לְרֹאוֹת הַפְּרָחַה הַקָּפֵן הַנֶּצוּ הַמְּנִים". ופירש רש"י: "עוד זה מדברי שכינה, הנה באתי אל מקדש שני זה אליך. לְרֹאוֹת בְּאֲבִי הַנָּחַל, מה לחלוחית מעשים טובים אראה בך". והוסיף: "למה נמשלו ישראל לאגוז, מה אגוז זה אתה רואה אותו כולו עץ ואין ניכר מה שבתוכו, פוצעו ומצאו מלא מגורות מגורות של אוכלים, כך ישראל צנועין וענוותנין במעשיהם ואין תלמידים שבהן ניכרים ואין מתפארים להכריז על שבחן, בדקתו אתה מוצא אותו מלא חכמה".

ישראל נמשלו לאגוז מפני שתלמידי החכמים מצניעים את חכמתם מתוך ענוותנותם, כאגוז הטומן בחובו "מגורות מגורות של אוכלים". ומכאן אנו למדים כי שורש הצניעות הפנימית מקורו בענווה. וביאור הדברים, יסוד ושורש הצניעות הנפשית נובע מטהרת הנפש וענוותנותה, כדברי הרמב"ן בביאור הפסוק (בראשית יב, יא) "וַיֹּאמֶר [אברהם] אֶל שְׂרֵי אֲשֶׁתּוֹ הִנֵּה נָא יִדְעָתִי כִּי אִשָּׁה יֶפֶת מְרָאָה אֶתְּ", ופירש רש"י: "עד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם", והוסיף הרמב"ן: "והמדרש קבלה בענווה שבהם". וכוונתו לומר, שמקור הצניעות הנפשית טמון בשלמות מידת הענווה, וגם צניעותם של אברהם ושרה לא היתה צניעות במובן ההלכתי בלבד, אלא "קבלה בענווה שבהם" כלומר, זכות הנפש וטוהר המידות הנובע משלמות מידת הענווה.

ועיין בפירוש רש"י בסוף מסכת מנחות (ק, א ד"ה שימי את) שכתב בתוך דבריו: "ויש אומרים רב לא היה זוקף עיניו אלא כובשן כל שעה משום צניעות". ובשיטה מקובצת (מנחות כט, א אות ג) כתב: "לפי שרב עניו היה, ולא היה מסתכל חוץ לד' אמותיו". ויש ללמוד כי צניעות היא מידה נפשית המבטאת ענווה ואצילות לחוס על יופי טוהר הנפש.

והדברים מבוארים על פי האמור בפרשת תרומה (שמות כו, יג) "וְהָאֶמָּה מִזָּה וְהָאֶמָּה מִזָּה בְּעֶדְף בָּאֶרֶץ יִרְעֵת הָאֶהָל יִהְיֶה סְרוּחַ עַל צִדֵּי הַמִּשְׁכָּן מִזָּה וּמִזָּה לְכֶסֶתוֹ". ופירש רש"י: "לימדה תורה דרך ארץ להיות חס על היפה". ובוודאי שאין כוונת רש"י לומר שחסה התורה על יופיים של יריעות המשכן מלכלוך, שהרי אפילו שמלותיהם לא בלו מעליהם (עי' דברים כט, ד), ואמרו במדרש (דברים רבה ז, יא) "שהיו ענני כבוד מגהצים אותן", ואם כן אין כל מקום לחשוש שיריעות המשכן יתלכלכו מאבק

המדבר. אלא לימדתנו התורה "דרך ארץ" להיות חס על היפה - **להצניע ולכסות את היפה מחמת יוקרו וכבודו**. כשם שממדת דרך ארץ להטמין ולהצניע את הדברים היפים משום יוקרם וכבודם, כך גם במידות הנפש, יש לכסות ולהסתיר את יופי וזכות הנפש בענווה ובצניעות, להיות חס על יופיה וטהרתה.

ומעתה מבואר היטב הפסוק "אֶל גִּנַּת אֶגֶזוּ יִרְדְּתִי לְרֵאוֹת בְּאֵבִי הַנָּחַל לְרֵאוֹת הַפְּרִיחַ הַגֶּפֶן הַנִּצְצוֹ הָרְמָנִים". רק בגלל שישראל נמשלו לאגוז, מגודל שלמותם במידות הצניעות והענווה, אזי כשהקב"ה "יורד לראות באבי הנחל", הוא לא מחפש רק את המעשים עצמם, אלא את "לחלוחית המעשים הטובים". דהיינו, מה המעשה פעל באיש עצמו, כמה "לחלוחית" והשפעה גרמו המעשים לעושיהם. כי מעשים שיש בהם "**לחלוחית**" יכולים להימצא אך רק ב"גִּנַּת אֶגֶזוּ", בבני אדם **צנועין וענוותנין** במעשיהם, מידות אשר הן שורש לשלמות המעשים.

לא יפלא, שמידת הצניעות היא משורשי קנין תורה - כדברי הגמרא (סוכה מט, ב) "תנא דבי רב ענן, מאי דכתיב (שיר השירים ז, ב) חֲמוּקֵי יִרְכֶּינָהּ, למה נמשלו דברי תורה כירך, לומר לך מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר". דברי תורה נמשלו ל"ירך", איבר שהוא בדרך כלל מוצנע בבגדים. והטעם לך, מפורש ברש"י שם: "שכבוד התורה בצנעא, ולא להיות יושב ושונה בגובה של עיר ולא לשנות לתלמידיו בשוק, כדאמר במועד קטן (טז, א)". לימוד בצניעות הוא מכבוד השי"ת, כדברי החכם מכל אדם (משלי כה, ב) "כִּבְדֹּ אֱלֹקִים הִסְתֵּר דְּבָרְךָ". ויתכן שהביאור בזה הוא כי תלמוד תורה הוא בחינה של דביקות בהקב"ה, וכדברי הזוה"ק (אחרי עג, א) "קוב"ה ואורייתא וישראל חד".

ואילו הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה פ"ג הי"ב) כתב: "אמרו חכמים ברית כרותה שכל היגע בתורתו בבית המדרש לא במהרה הוא משכח, וכל היגע בתלמודו בצנעה מחכים, שנאמר (משלי יא, ב) וְאֵת צְנוּעִים חֻקָּמָה". ומבואר בדבריו שהצניעות היא מקנייני התורה, מכיוון שעל ידי כך מחכים ולימוד מתקיים.

והנה החיוב לנהוג בצניעות, נאמר על **כל המצוות**, כדברי הנביא מיכה (ו, ח) "הִגִּיד לְךָ אָדָם מָה טוֹב וּמָה ה' דּוֹרֵשׁ מִמָּךְ כִּי אִם עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצָּנֶה לְכֶת עִם אֱלֹקֶיךָ". ובגמרא בסוכה (שם) נתבאר שאפילו מצוות שדרך קיומן בפרהסיא, כמו הכנסת כלה ולווית המת, צריך לקיימן בצנעה. ומה החידוש בכך שלימוד התורה צריך להיות בצניעות.

וצריך לומר, שבתורה יש דבר מיוחד יתר על כל המצוות, כי בכל המצוות הצניעות היא **מעלה**, מה שאין כן בתורה הצניעות היא **המצויאות והמהות** של התורה, שנמשלה ל"ירך" המוצנעת בדרך כלל.

תורה מוכרחה להיות בצניעות, לפי רש"י כי זהו מכבודה של תורה וכבוד הקב"ה. אסור ללמוד תורה בראש כל חוצות, או בשוק, כי בלימוד בחוסר כבוד לתורה, חסר

עדות ליוסף

הקעא

אל גינת אגוז ירדתיו

בתורה עצמה. ולפי הרמב"ם, המיוחד בתורה הוא, שבמצוה אין שינוי אם נעשית בצניעות או לא, ויש לעשותה בצניעות כדי שלא תהיה איזו נגיעה בעשייתה. אבל בתורה הלימוד בחוסר צניעות משנה בעצם, כי רק תורה הנלמדת בצניעות מחכימה, וללא צניעות אין חכמה, שנאמר (משלי יא, ב) וְאֵת צְנוּעִים חֲכָמָה.

הצניעות היא לא רק מעלה ויתרון, אלא יסוד הנפש, יופיה והדרה. לכן הצניעות היא כלי הקיבול לחכמה, לקנייני התורה והמידות, ולמעלות השלימות.

טעם נוסף מדוע נמשלו ישראל לאגוז, מבואר בדברי חז"ל (פסיקתא רבתי, פרשה יא) "כל הפירות יכול אדם ליטול מהם מתוך השק ואין חבריהם מרגישים, בין תמרים, בין תותים בין תאנים. אבל האגוז, כיון שאתה נותן ידיך ונוטל מהם מעט, כולם מתרעמים ומרגישים. כך הם ישראל, איש אחד חוטא, כולם מרגישים, שנאמר (במדבר טז, כב) הָאִישׁ אֶחָד יַחְטֵא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקָּצֵף". מעלת עם ישראל, שהם מרגישים האחד את חברו.

ואף מידה זו היא אחד מקנייני התורה - נושא בעול עם חברו (אבות פ"ו מ"ו).

הקב"ה ירד אל גינת אגוז לראות באבי הנחל, ואסף למחיצתו אחד ומיוחד מבני החבורה הי"ד.

נתבונן במעלות הנפטר, בצניעותו המופלגת, בקשתו לשלמות ונשיאתו בעול עם חברו, ותהיה תשובתנו שלמה, לעילוי נשמתו הקדושה והטהורה.